

Peter Manasse ©

De naoorlogse opvang van joodse weeskinderen (2)

DE ROL VAN DE STICHTING LE-EZRATH HA-JELED

Archief Philip Staal

Inleiding

Over de invloed van de Voogdijcommissie voor Oorlogspiegelkinderen (OPK) is al veel geschreven. Ook zijn er belangrijke studies verricht naar de lotgevallen van de joodse oorlogspiegelkinderen. De rol van de Stichting Le-Ezrath Ha-Jeled (het volk ter hulpe) is tot dusver onderbelicht gebleven.

Voorgeschiedenis

De zorg voor de wezen door de Nederlandse Israëlitische Gemeenten heeft een lange traditie. In navolging op de gemeentelijke- en christelijke wezenzorg besloot de Portugese Gemeente al in 1647 haar deuren te openen voor de opvang van wezen. In 1738, respectievelijk 1761, volgden de Hoogduitse joden met de oprichting van het Nederlands Israëlitisch Jongens- en Meisjesweeshuis. Na de invoering van de kindervetten in 1901 werd een nieuwe fase in de begeleiding van wezen ingeluid. Het woord "Kinderbescherming" in deze wet is hier een voorbeeld van. De zorg voor de oorlogspiegelkinderen, als gevolg van de Tweede Wereldoorlog, zou zowel de Nederlandse regering als de hulpverlenende instanties voor nieuwe problemen plaatsen.

Oprichting Voogdijcommissie voor Oorlogspiegelkinderen (OPK)

Het onderbrengen van joodse kinderen was in de loop van de oorlogsjaren uitgegroeid tot een organisatie waaraan verschillende illegale groepen deelnamen. Op 4 september 1944, toen de verwachtingen op een spoedige bevrijding hooggespannen waren, besloten de samenwerkende ondergrondse groepen voor het kinderkwerk, een gedrukt pamflet onder de pleegouders te verspreiden waarin werd aangekondigd dat de illegaliteit een wetsontwerp had ontworpen die de positie van de kinderen zou regelen. Hierin werd de pleegouders op het hart gedrukt de kinderen zonder toestemming van de overheid niet af te staan, zelfs niet aan de ouders.

Toen de bevrijding voorlopig uitbleef besloot de illegaliteit het wetsvoorstel naar de regering in Londen te zenden. De koerierster die het stuk naar het zuiden moest smokkelen liet het tijdens haar onderdak in Eindhoven lezen aan de zuster van Hilda Verwey-Jonker die niet lang aarzelde om de inhoud door te geven. De sociologe Hilda Verwey-Jonker was namelijk voor de oorlog in Eindhoven al gemeenteraadslid geweest van de SDAP en hield zich bezig met het lot van de oorlogspiegelkinderen. Samen met de leraar L.M. Sternfeld, die trouwens een voorstander van assimilatie was, had Verwey-Jonker in het voorjaar van 1945 de *Nederlandse Vereniging tot Bijstand aan Joodse minderjarigen en andere onverzorgde oorlogspiegelkinderen* (VTB) opgericht. Deze organisatie probeerde met financiële steun van het *American Joint Distribution Committee*, oorlogspiegelkinderen te registreren en onderwijs te verzorgen. Geschokt door de anti-joodse strekking speelde Hilda Verwey-Jonker het ontwerp door aan de godsdienstleraar Abraham (Bram) de Jong en de econoom Jaap van Amerongen die zij kende en op dat moment in Eindhoven verbleven. Beiden hadden hun sporen verdiend in het bestuur van zionistische bewegingen en voelden zich zeer betrokken met het lot van de joodse oorlogspiegelkinderen.

Het gevreesde wetsvoorstel werd op 14 februari 1945 in Londen aan de minister van justitie aangeboden. De gedecimeerde joodse gemeenschap in het bevrijde zuiden van Nederland was ervan overtuigd dat het zou worden aangenomen. Om hoofd te bieden aan de verwachte druk van de regering in Londen en om de belangen van de gehele joodse gemeenschap te dienen werd op 7 januari 1945 de *Joodse Coördinatie Commissie* (JCC) opgericht. Met oog op vermeende politieke partijdigheid werden de joodse adviseurs van de regering in Londen niet opgenomen in de nieuw opgerichte commissie. Stuwende krachten achter de organisatie zouden onder meer Bram de Jong, Jaap van Amerongen en mr. Karel Edersheim worden.

Op 8 mei 1945 werd het wetsontwerp, op advies van de vertrouwensmannen van de regering, in de Staatscourant afgedrukt. Hoewel dit betekende dat de wet vanaf deze datum van kracht was, werd de uitvoering nog opgehouden door een gezagscrisis tussen het Militair Gezag en de Vertrouwensmannen. Op 13 augustus 1945 volgde het definitieve besluit in een iets gewijzigde vorm als Koninklijk Besluit nr. F. 137. Daarmee was de oprichting van de *Voogdijcommissie voor Oorlogspleegekinderen* (OPK) een feit. Het voorzitterschap ging naar de uit de Trouwgroep afkomstige juriste dr. Gesina H.G. van der Molen. Zij was in het begin van de oorlog betrokken geweest bij het in veiligheid brengen van joodse kinderen. De 25 leden van de Commissie voor OPK, waarvan de meesten op voordracht van Gezina van der Molen waren aangeworven, werden benoemd door de minister van justitie. Alle gezindten waren in de Commissie vertegenwoordigd, maar de tien joden vormden een minderheid. Deze onevenwichtige verdeling zou al spoedig tot ernstige spanningen binnen de OPK leiden.

De Joodse Coördinatie Commissie (JCC)

De JCC stelde zich niet alleen tot doel alle joodse organisaties in het bevrijde Nederlandse gebied te verenigen, maar ook de joodse overlevenden te vertegenwoordigen.

Voorzitter werd de econoom Salomon Kleerekoper die eveneens zijn sporen had verdiend in de zionistische beweging. Hij werd in belangrijke mate gesteund door mede-oprichter Bram de Jong. De Jong was in het bevrijde Zuiden van Nederland de initiatiefnemer van wat later het eerste naoorlogse periodiek voor de joodse gemeenschap zou zijn. De titel: *Le-ezrath Ha-am* betekende Het volk ter hulpe. Overigens zou de krant in december van dat jaar in het heropgerichte NIW opgaan. Het bestuur van de JCC kreeg het voor elkaar dat zij financieel werden gesteund door een bijdrage van het American Joint Distribution Committee waarvan eind maart 1945 al een groot bedrag via het Militair Gezag werd ontvangen.

Hoewel het kabinet Schermerhorn-Drees kennis nam van de oprichting van de JCC wenste deze toch vast te houden aan het reeds eerder voorbereide wetsontwerp ten aanzien van de joodse oorlogspleegekinderen.

De regering dacht uit te gaan van een daadkrachtige organisatie die de hulp ter hand zou nemen. De Commissie voor OPK was in de ogen van de regering die enige en juiste instantie die de opvang zou moeten gaan regelen. De pas opgerichte joodse organisatie en de door Sternfeld en Verwey-Jonker opgerichte VTB waren in de ogen van de regering nog niet zover. De Joodse Coördinatie Commissie die niets wilde weten van een algemene maatregel en wenste dat alle joodse kinderen door een joodse voogdijvereniging zouden worden opgevangen of ondergebracht, werd door dit besluit buiten spel gezet.

Oprichting van de Stichting Le-Ezrath Ha-Jeled

Als joodse tegenhanger van de OPK werd op initiatief van Bram de Jong en het JCC op 30 augustus 1945 in Amsterdam de Stichting *Le-Ezrath Ha-Jeled* (het kind ter hulpe) opgericht waarin alle verenigingen die zich op dat ogenblik met de verzorging van joodse kinderen bezighielden verenigd waren.

Artikel 1 van de doelstelling luidde:

"Zich te belasten met de duurzame verzorging, opvoeding en behartiging van en samenhangende met de voogdij van die joodse kinderen, die volgens het desbetreffende Koninklijk Besluit als oorlogspleegekinderen worden beschouwd."

De stichting verplichtte zich geen enkel joods kind te weigeren, om welke reden ook en de kinderen een joodse opvoeding te geven. Met dit principe zette Le-Ezrath Ha-Jeled zich af tegen de OPK die elk joods kind als Nederlandse kind beschouwde en van een geassimileerde samenleving uitging.

De nieuwe stichting, opgericht door: Meijer Hertzberger (arts) in Amsterdam, Nathan Dasberg (joods voorganger) van Hilversum, Jacob (Jaap) van Amerongen, Mw. Johanna E. van der Heyden-Lob (bestuurder Megadlé Jethomim) en Hans Wolff uit Amsterdam, koos Bram de Jong, op voordracht van het JCC, als voorzitter.

Het bestuur werd gevormd door vijftien leden die ook door de Stichting Joodse Coördinatie Commissie werden benoemd.

Het eerste initiatief was een oproep in de joodse pers aan: "Alle joden wien het lot van het Joodsche kind ter harte gaat. Nu wordt een daad gevraagd. Wij moeten de taak overnemen van onze weggevoerde en omgebrachte medejoden, wij moeten hun kinderen opvoeden." Deze oproep werd aan alle joodse gezinnen gedaan met de vraag kinderen op te nemen en te verzorgen.

Samenwerking met het OPK

Na veel moeite, geruzie en gedebatteer zagen beide belangenorganisaties, de OPK en Le-Ezrath Ha-Jeled, in dat samenwerking en informatie-uitwisseling noodzakelijk was. De belangen-tegenstellingen bleken tijdens het overleg echter onoverbrugbaar. Slechts in de gevallen dat het voor de OPK honderd procent duidelijk was dat de ouders van de wezen tot een joods kerkgenootschap hadden behoord werden de kinderen toegewezen aan Le-Ezrath. Bij twijfelgevallen werd de rechter ingeschakeld. Als er geen religieuze achtergrond te bewijzen viel, ging de OPK (hoewel intern verdeeld) er van uit dat het kind het beste bij de oorspronkelijke pleegouders kon blijven. Gezina van der Molen, de voorzitter van de Commissie voor OPK, liet in een brief aan Le-Ezrath van 22 oktober 1945 op koele toon weten hoe voortvarend met de "probleemgevallen" werd omgegaan.

Uit deze brief citeren wij:

"Kind C.: reeds aan u om onderzoek van dit lastige kind gevraagd en over Kind R; het geval is duidelijk, kunt u een voorstel doen? ; de drie kinderen M. zijn geschikt voor kort geding; de twee kinderen P. worden met spoed overgeplaatst; bovendien zijn deze twee laatste gevallen eveneens geschikt voor kort geding etc."

Van der Molen meldde fijntjes dat zij zich evenwel beschikbaar hield voor andere spoedgevallen indien Le-Ezrath dat wenste. Na enkele maanden met elkaar te hebben samengewerkt was het vertrouwen in elkaar sterk gedaald en de sfeer was tot een ijzig niveau afgedalen. De OPK bleef vasthouden aan plaatsing in christelijke gezinnen, terwijl Le-Ezrath van mening was dat joodse kinderen in joodse gezinnen moesten opgroeien. Een kort geding - over het hoofd van het kind heen - bleek soms de enige uitweg. Tot haar spijt moest Le-Ezrath constateren dat de uitspraak van de rechtbank in veel gevallen ten gunste van de pleegouders uitviel. Het "korte termijn" welzijn van de kinderen ging voor. Teleurgesteld moest Le-Ezrath zich vaak bij de uitspraak neerleggen. Dan bleef er voor Le-Ezrath niets anders over dan de publieke opinie te mobiliseren.

In één opzicht waren beide partijen het eens; de vergaderingen waren geen toonbeeld van goede samenwerking. Het was niet meer dan logisch dat de sterke karakters van de voorzitters en de ideologieën met elkaar in botsing moesten komen. Van der Molen vatte de laatste bespreking in haar brief van 29 april 1946 aan Bram de Jong nog eens samen: "door ons werd van u gevraagd uw rapportage te staken tenzij u daartoe vanwege uw Bureau in verband met concrete gevallen uitdrukkelijk wordt uitgenodigd". De Jong had gesteld in de vergadering dat hij nooit zou kunnen en willen beloven met het bezoeken en begeleiden van joodse kinderen op te houden. Dit was tegen het zere been van de OPK en zij distantieerden zich krachtig van dit standpunt en hielden het er op dat het De Jongs persoonlijke mening was. De Jong weerlegde dit door te zeggen dat Le-Ezrath zich als joodse instantie verantwoordelijk voelde om als centrale informatie en hulpinstantie op te treden. Van der Molen wees er nog eens op dat het Koninklijk Besluit niet behelsde dat wij u het recht toekennen een deel van onze taak zelf toe te eigenen.

Het bestuur van Le-Ezrath kaatste een maand later de bal terug door te stellen dat zij de wet interpreteerden als zijnde verantwoordelijk voor de zorg van kinderen, waarvan vaststond dat zij joden zijn. De OPK bezat volgens Le-Ezrath deze bevoegdheid niet. Desondanks besloot het OPK begin augustus 1946 een brief aan alle pleegouders te zenden waarin zij waarschuwden voor bezoeken, gebracht door medewerkers van joodse verenigingen (Le-Ezrath). Hierbij zou de indruk worden gewekt dat er namens het OPK werd opgetreden, terwijl dit uitdrukkelijk niet het geval was.

Ook Bram de Jong, als pleegvader van geadopteerde kinderen, ontving een dergelijke brief. "Een Gotspe," vond hij.

Groei bij Le-Ezrath Ha-Ieled

Ondanks het dieptepunt in de verhouding met de OPK groeide Le-Ezrath van een kleine organisatie waarin de bestuurders zich ook met dagelijkse zaken bezighielden tot een goed geleide professionele voogdijvereniging. Eind april 1946 bestond het personeelsbestand uit 30 personen, verdeeld over afdelingen als: Juridische zaken (mr. I. van Creveld, mr. K.J. Edersheim), Financiële zaken (drs. J. van Amerongen), Medische zaken (dr. D. Hausdorff, dr. H. Keilson), Medisch-Psychotechnisch onderzoek, Beroepskeuze, Keuze verzorgers en opvoeding (N. Dasberg, B. Stokvis, A. Goudsmit), een Pedagogische-, Inrichtings- en Vormingscommissie, de Plaatsingsraad en adviserende leden. In september van dat jaar was het personeelsbestand door de veelomvattende werkzaamheden gegroeid tot 52 medewerkers. Het werk stond en viel met diegenen die voor de veelomvattende taak waren gekozen. De vervulling van iedere vacature bracht steeds weer het bestuur voor het probleem van het vinden van de onvindbare. Om de situatie en de taakuitoefening niet verder te laten verslechteren, besloot men dat alle medewerkers een voortgezette opleiding moesten gaan volgen. Twee jaar later kon het aantal personeelsleden, door vergaande doelmatigheid en stroomlijning van de organisatie, worden teruggebracht tot 24 personen. In 1947 besloot Bram de Jong op alia naar Palestina te gaan. Het besluit werd alom gerespecteerd, maar viel het zittende bestuur zwaar. Op 31 december 1947 kwam de Jong in Palestina aan, waar hij zich tot zijn pensioen in 1980 zou bezighouden met het geven van godsdienstonderwijs op scholen en later in dienst van de overheid inspecteur van het onderwijs zou worden. Het voorzitterschap van Le-Ezrath werd overgenomen door mr. I.L. Hamburg die vanaf de oprichting van Le-Ezrath deel uitmaakte van het bestuur. Hij bekleedde het voorzitterschap tot het moment waarop de fusie tot stand kwam. Daarna vertegenwoordigde hij Le-Ezrath in het algemeen bestuur tot 1969.

Vertrouwensbreuk in de joodse zorg

Dat de relatie met de OPK vanaf de oprichting slecht was, werd door het bestuur met zorg maar ook met enig realisme bekeken. Le-Ezrath ging voort op de ingeslagen weg. De verhouding met de andere joodse inrichtingen voor verpleging scheen daarentegen goed te zijn. Als donderslag bij heldere hemel kwam in mei 1947 het bericht binnen dat de Rudelsheimstichting van plan was de toekenning van de voogdij over de oorlogspleegkinderen naar zich toe te trekken, zonder gebruik te maken van de bemiddeling door Le-Ezrath. Een spoedbijeenkomst tussen de twee instellingen werd op zondag 1 juni 1947 belegd in het gebouw Joh. Vermeerstraat 24 in Amsterdam.

Namens het bestuur van Le-Ezrath waren aanwezig: J. van Amerongen, plaatsvervangend voorzitter, S. Eisenmann, secretaris en de bestuursleden Mw. Mr. R. Friedman-Van der Heide, Mw. Mr. J.E. Van der Heyden-Lob, Mw. M. Nijkerk-Maartens en A. Goudsmit, tevens bestuurder van de Bergstichting in Laren. De Rudelsheimstichting werd vertegenwoordigd door de voorzitter M.R. Herzberger, Mr. H. Wolff, secretaris en het bestuurslid Mw. Goudsmit-Vos.

De voorzitter van de Rudelsheimstichting begon het gesprek met te stellen dat de Rudelsheimstichting er tot voor kort was uitgegaan dat Le-Ezrath op zou treden als de centrale voogdijvereniging voor oorlogspleegkinderen. Le-Ezrath was er echter niet in geslaagd dit centrale lichaam te worden.

Men had ernstige bezwaren omtrent het beleid van Le-Ezrath, met name over het uitblijven van hulp en steun bij de opvang en opvoeding van de oorlogspleegekinderen. Aansluitend gaf de Rudelsheimstichting een aantal voorbeelden van tekortkomingen. Deze werden door de leden van Le-Ezrath met kracht tegengesproken. Naarmate het gesprek verliep bleek dat de OPK had gepoogd een wig te drijven tussen de twee voogdijverenigingen door met joodse personen of verenigingen afzonderlijk voogdijschappen te regelen. De secretaris van Le-Ezrath, de heer Eisenmann, veroordeelde de zeer geraffineerde wijze waarop de Vereniging OPK te werk was gegaan; hij had niet gedacht dat de Rudelsheimstichting hier zou intrappen. Hij beloofde nog beter te zullen samenwerken en extra alert te zijn. Voorzitter Van Amerongen hield een pleidooi voor het bewaren van eenheid naar buiten. Men moest aannemen dat Le-Ezrath de centrale joodse organisatie was die voor alle joodse oorlogspleegekinderen op kwam. Daarmee was de angel uit dit pijnlijke gesprek gehaald. De Rudelsheimstichting beloofde de zaak nog eens met de overige bestuursleden te zullen bespreken. Er werden geen verdere klachten ontvangen.

Opvoeding en onderwijs

Het bestuur van Le-Ezrath nam gelijk na de oprichting een aantal regels in acht die jarenlang zouden gelden als richtlijn tot de religieuze opvoeding van de kinderen. Zeven jaar na de oprichting werden de onderstaande regels opnieuw geformuleerd met oog op acceptatie door het kerkbestuur van de *Nederlands-Israëlitische Hoofdsynagoge* (N.I.H.S.):

- 1) De kinderen behoren bekend gemaakt te worden met de Joodse-religieuze en Joods-nationale waarden.
- 2) In de tehuizen wordt het kasjroeth gehandhaafd.
- 3) Binnen de tehuizen wordt door de kinderen niet gehandeld in strijd met de regelen, die gelden ten aanzien van de sabbath en de Joodse feestdagen.
- 4) De kinderen bezoeken op die dagen niet de school en zijn niet buitenshuis werkzaam.
- 5) Indien uitvoering van deze regel bij enig kind op ernstige bezwaren zijnerzijds mocht stuiten, zal er naar worden gestreefd het kind elders onder te brengen. Als ernstige bezwaren zullen in ieder geval de zodanige worden aangemerkt, die gegrond zijn op het niet kunnen handhaven van een werkkring of die blijk geven van het bestaan van een sterke innerlijke weerstand.

Deze religieuze regelgeving weerhield de pupillen in de tehuizen er niet van er een eigen joodse levenshouding op na te houden. Enerzijds wisten vele kinderen de kinderen geen raad met hun jood-zijn en toonden weinig belangstelling voor joods onderwijs en godsdienstleven (sommigen gedroegen zich onverschillig of zelfs agressief), anderzijds was er toch duidelijk een groot joods groepsenthousiasme te bespeuren als het ging om de viering van feestdagen, bat-mitswa of deelname aan sport- of jeugdverenigingen. Als het ging om het bestaan van Israël, bleken de kinderen zonder uitzondering een Pro-Israël gevoel te hebben. De kinderen zongen graag, met gevolg dat de meesten over een rijk gevarieerde liederenschat beschikten. Vanaf de puberleeftijd verminderde de belangstelling voor de religie duidelijk. De begeleiders in de tehuizen werd gevraagd extra hun best te doen, om deze kinderen te motiveren. Een bijkomstig probleem was geschikte leiders te vinden met een diepe joodse overtuiging. Aan de vrijetijdsbesteding werd zo veel mogelijk aandacht besteed. Muziek en andere culturele activiteiten namen een grote plaats in de opvoeding. In de joodse pleeggezinnen gold uiteraard een andere situatie wat betreft geloofsbeleving.

Dit was vooral afhankelijk van de plaatsing in orthodoxe of minder orthodoxe gezinnen. De te volgen schoolopleiding werd in de pleeggezinnen altijd in goed overleg met de kinderbescherming en voorlichtingsinstanties vastgesteld.

Door de leiding van de tehuizen en pleegouders konden de leerprestaties, in aanmerking genomen het niet geringe aantal kinderen met leermoeilijkheden, in het algemeen als redelijk beschouwd. Bij veel kinderen waren de aanpassingsmoeilijkheden of storingen in het emotionele leven terug te voeren op het missen van warmte, ouders, familie en gezag of hadden te maken met de vele verplaatsingen die ze hadden doorstaan. Men volgde na lager- of uitgebreid lageronderwijs meestal nijverheid of middelbaar onderwijs. In enkele gevallen, met oog op een universitaire studie, voorbereidend hoger onderwijs. Oudere kinderen die niet doorleerden ontvingen een op de praktijk gerichte opleiding en volgden daarnaast een avondschool. Zoveel mogelijk werd er getracht voor ieder kind een passende school te vinden. De directies van de tehuizen maakten bij de keuze van vakopleiding of onderwijsinstituut als regel gebruik van externe deskundigen. Bij een telling in 1955 bleek dat ongeveer 25,5% van de leerlingen praktijkgericht onderwijs, zoals een opleiding in de textielbranche, automonteur of kapster volgde; 57,5% middelbaar onderwijs als MULO of een opleiding voor kleuteronderwijs en 17% voorbereidend hoger onderwijs zoals Lyceum of Gymnasium.

Het oorlogspleegkind en de politiek

De Nederlandse politiek werd in de naoorlogse jaren volkomen beheerst door de wederopbouw en het economisch herstel, bovendien speelden de onderhandelingen over het Indonesische vraagstuk een grote rol. Door deze inspanningen had de regering in die jaren weinig oog voor oorlogsslachtoffers of ze nu joods of niet-joods waren, uit kampen uit Duitsland of uit Indië kwamen. Door het instellen van commissies waren de betrokkenen immers in goede handen. Het lot van de joodse oorlogspleegkinderen genoot in dit kader een lage prioriteit.

Nog geen half jaar na de bevrijding nam de in 1899 opgerichte *Nederlandsche Zionistenbond* (NZB) contact op met de regering om haar zaak te bepleiten. Het gelukte de bestuurders Sam de Wolff om Minister W. Drees van Sociale Zaken te spreken te krijgen en Abraham de Leeuw, minister-president Ir. W. Schermerhorn. Uit de gesprekken kwam duidelijk naar voren dat de regering slecht geïnformeerd was over joodse kwesties. Kleerekoper mengde zich daarop in de discussie met de regering. Hij bepleitte het standpunt van het JCC in een gesprek met de minister-president. Intussen had internationaal de kwestie van de joodse oorlogspleegkinderen, dat wil zeggen: het geen rekening houden met de verlangens van de joodse gemeenschap, enig opzien gebaard. De geëmigreerde Nederlandse joden in Palestina werden in dit opzicht goed op de hoogte gehouden door de zionistische gemeenschap in Nederland.

In deze sfeer verliep het bezoek van de opperrabbijn van het toenmalige Palestina, dr. I. Herzog op 17 juni 1946 aan Nederland. Hij werd ontvangen door de joodse gemeenschap die een receptie in het Minerva Paviljoen in Amsterdam voor hem organiseerde. Van de 156 gasten waren er 24 namens de Stichting Le-Ezrath aanwezig. Herzog had zich goed op de hoogte gesteld van de oorlogspleegkinderen-problematiek in de Europese landen en had kort voor het bezoek aan Nederland een bezoek gebracht aan Paus Pius XII waar hij het punt van de ongewenste doop van joodse kinderen aanroerde. Namens de joodse gemeenschap verzocht hij de Paus om de kinderen weer te laten opnemen in joodse gezinnen. Zoals te verwachten viel wilde de Paus hierover geen uitspraak doen, maar de zaak bestuderen. Wel beloofde hij, in elke kwestie, waarmee Raw Herzog zich tot hem zou wenden, persoonlijk te zullen optreden. Herzog ontmoette in de dagen daarna een aantal invloedrijke personen in de Nederlandse politiek en de R.K. kerk.

Met de kort daarvoor benoemde Kardinaal de Jong had Herzog in gezelschap van opperrabbijn J. Tal een gesprek over de gedoopte joodse pleegkinderen. De Jong gaf toe dat gedoopte kinderen niet zelf hadden kunnen beslissen over hun opvoeding, maar gaf geen rechtstreeks antwoord op de vraag of de R.K. kerk elk gedoopt kind als katholiek beschouwde. Ook hier gold dat elk geval apart onderzocht moet worden. Een bezoek van Herzog aan de rooms-katholieke minister van Binnenlandse Zaken L.J.M. Beel stond ook op de lijst.

Beel bleek uiterst belangstellend, maar zei geen verantwoordelijkheid in deze zaak te hebben. Minister-president Schermerhorn maakte daartegen de indruk ingewerkt te zijn in de materie. Hij kon zich nog goed het laatste bezoek van de JCC herinneren waar gediscussieerd werd over de vraag of joodse groepen de nationale gemeenschap of de joodse religie vertegenwoordigden. Tijdens die ontmoeting werd er ook gesproken over de onjuistheid om bestuursleden die geen officiële band meer hadden met de joodse gemeenschap als joden te erkennen bij het bespreken van het vraagstuk van de OPK. Herzog bepleitte nogmaals in het gesprek dat de opvoeding van joodse oorlogspleegkinderen aan de joodse gemeenschap moest worden overgelaten. Schermerhorn wees op het feit dat hem ter ore was gekomen dat een groot gedeelte van de Nederlandse joden er geen prijs meer op zou stellen om hun kinderen een joodse opvoeding te geven.

Het laatste bezoek was gereserveerd voor een gesprek met minister Willem Drees. Deze bevestigde dat hij goed geïnformeerd was over de kwestie van de oorlogspleegkinderen door zijn joodse vrienden. Hij uitte zijn bewondering voor het feit dat velen uit de joodse gemeenschap, na hetgeen ze hebben meegemaakt tijdens de oorlog, lid wensden te blijven van de joodse gemeente en hun godsdienstige plichten nakomen. Desalniettemin kon hij zich ook voorstellen dat er in sommige gevallen in de loop van de jaren een band was ontstaan tussen de pleegouders en de ondergebrachte kinderen. Drees zei niet veel te kunnen doen omdat dat de bevoegdheden in deze zaak onder de minister van Justitie (H.A.M.T. Kolfschoten) vielen.

Het bestuur van Le-Ezrath stelde tevreden vast dat het bezoek van de joodse delegatie een succes was, ook al had het in praktische zin niet veel opgeleverd.

De officiële cijfers

In juni 1946 werd voor het eerst door de overheid een opgave verstrekt van het aantal geregistreerde joodse- en niet-joodse oorlogspleegkinderen. Men kwam op een aantal van 4138 jongens en meisjes. Daarvan waren er op die datum 1417 naar de eigen ouders teruggekeerd. Over 357 kinderen was inmiddels een besluit gevallen omtrent de verdere verzorging. In 279 gevallen bleken de kinderen geen oorlogswes te zijn zodat er nog 2085 zaken te regelen waren. Opvallend hierbij is dat er 381 z.g. Indische kinderen, dus wezen uit Nederlands-Indië, zich hieronder bevonden. Op dat tijdstip waren 1146 zaken al in behandeling genomen. Een telling van het aantal joodse oorlogspleegkinderen door Le-Ezrath ingedeeld naar verblijfplaats per 1 oktober 1946 wees uit dat er 1588 pleegkinderen bekend waren waarvan 723 jongens en 865 meisjes. Ongeveer 51% daarvan was geplaatst in een joods milieu; 44% in een niet-joods en 5% woonde zelfstandig of was niet bekend. Het aantal geregistreerde kinderen bedroeg in werkelijkheid 308 meer, door het feit dat niet alle gegevens aan Le-Ezrath werden doorgegeven.

Twee jaar later, in 1948, was het aantal te verplegen kinderen gedaald tot 1505; 694 jongens en 812 meisjes. Onder joodse voogdij (via Le-Ezrath) waren 230 kinderen geplaatst. Onder niet-joodse voogdij, dus via de OPK, waren 206 kinderen opgenomen. Over de voogdij van liefst 900 kinderen moest nog beslist worden. 160 kinderen waren voorgoed naar het buitenland vertrokken en tien minderjarige kinderen woonden zelfstandig.

In de loop van de jaren daarna nam het aantal te verplegen kinderen af. In de meeste gevallen omdat de kinderen meerderjarig worden of emigreren (vooral naar Israël en de Verenigde Staten). Werden er op 1 juni 1949 nog 1450 joodse kinderen verzorgd, op 1 maart 1950 was dit aantal al verminderd tot 1388; op 15 juni 1952 bedroeg het aantal nog slechts 970 kinderen. Het aantal niet-joodse kinderen onder toezicht bedroeg respectievelijk 687, 787 en 761. Het zou nog tot 1966 duren voordat alle door Le-Ezrath geadopteerde oorlogspleegkinderen voor de wet volwassen waren en dus maatschappelijk zelfstandig waren.

Huisvesting

Stichting Le-Ezrath Ha-Jeled

Bij de oprichting van de Stichting Le-Ezrath werd er voorlopig huisvesting gevonden op het adres van de JCC aan de Gabriël Metsustraat 22 in Amsterdam, het woonhuis van Bram de Jong. Naarmate de organisatie zich uitbreidde en er veel nieuwe medewerkers werden aangenomen werd de behoefte aan extra werk- en vergaderruimten nijpend. Na enig zoeken werd een geschikt pand gevonden aan de Johannes Vermeerstraat 24, een straat verwijderd van het oude adres. Op 1 november 1945 werd de nieuwe kantoorruimte in gebruik genomen.

Oorlogspleegkinderen

De kinderen die aan Le-Ezrath waren toegewezen, werden opgenomen in familie- of in joods gezinsverband. Het selecteren van de aanbiedingen van de aspirant-pleeggezinnen en de plaatsing van de kinderen zelf, legde een grote druk op de sociale afdeling van Le-Ezrath. De meeste kinderen die geen familie meer hadden om hen te verzorgen kwamen in de *Bergstichting* in Laren terecht. Begin maart 1946 waren 81 kinderen via Le-Ezrath door de Bergstichting opgenomen. Het aantal ondergebrachte kinderen in Laren bestond in januari 1948 uit 110 kinderen waarvan 58 oorlogspleegkinderen. Een aantal kinderen uit zionistische gezinnen werden vaak geplaatst in de kleinschalige Hachsjarah en Alijah-tehuizen die in vele plaatsen waren opgericht. Daar werden ze voorbereid op emigratie naar Palestina. Van de beloofde emigratie kwam in het begin weinig terecht omdat de Jewish Agency slechts een summier aantal emigratievergunningen (certificaten) ter beschikking stelde. Ook de *Rudelsheimstichting* en vooral het joods jongenstehuis *Megadlé Jethomim* in Amsterdam namen vele kinderen op.

Een telling per 1 oktober 1946 wees uit dat ruim een derde van alle kinderen in Amsterdamse gezinnen gehuisvest was. Aan vakantie voor de kinderen had het Bestuur ook gedacht. Vanaf 1 juni 1948 beheerde Le-Ezrath twee vakantietehuizen voor kinderen van 6 t/m 14 jaar, *Jozeboko* (Joodse Zee- en Boskolonie), voor de oorlog ingericht voor arme joodse kinderen, in Wijk aan Zee en *Materna* in Noordwijk. Meestal verbleven de kinderen veertien dagen aan de kust. De behoefte bleek groot te zijn. De aanvragen overstegen dan ook geregeld de plaatsingsmogelijkheden in verband met het gebrek aan geschikte leidsters. Gemiddeld profiteerden er tussen de 400 en 500 kinderen per jaar van hun vakantie in Jozeboko. Behalve de vakantietehuizen beheerde Le-Ezrath een doorgangshuis voor meisjes van 17 tot 21 jaar aan de Prins Hendrikslaan en een observatiehuis voor bijzonder moeilijke gevallen aan de Koningslaan nr. 64, vlak bij het Vondelpark in Amsterdam. Van de tientallen kinderen die jaarlijks in het doorgangshuis verbleven werd bijna de helft opgenomen wegens ziekte, scheiding of afwezigheid van een der beide ouders. In het jaar 1949 waren in het geheel 29 kinderen in het tehuis Koningslaan opgenomen, in 1950 nog maar 17 kinderen.

Sociale zorg

In de eerste jaren na de oprichting van Le-Ezrath ging de aandacht van vooral uit naar een goede opvang en huisvesting van de oorlogspleegkinderen die waren toegewezen. De Stichting bekommerde zich, naast de eerste sociale zorg, ook over de joodse kinderen waarvan niet vaststond of de ouders tot het Nederlandsch Israëlitisch Kerkgenootschap behoorden. Onderzoek naar persoonsgegevens was vaak pijnlijk voor alle betrokkenen. Er werden vele gesprekken met kinderen, pleegouders, deskundigen en artsen gevoerd. In de gevallen waarin de OPK en Le-Ezrath van mening verschilden over de religieuze afkomst en een sluitend bewijs niet kon worden geleverd, moest de rechter uitkomst bieden. Dit alles nam veel aandacht in beslag van de medewerkers. Aan de geestelijke en psychiatrische zorg van de kinderen besteedde de Le-Ezrath veel tijd. De leiding was er van overtuigd dat de joodse problematiek van de kinderen een bijzonder belangrijke rol speelde in, of een sterke aanleiding was voor hun psychische moeilijkheden. Baanbrekend werk in de psychiatrische begeleiding van de oorlogspleegkinderen speelde dr. Hans Keilson.

Hij was vanaf de oprichting van Le-Ezrath tot 1970 als psychiatrisch adviseur van de gefusioneerde instellingen in dienst; zijn rol mag indrukwekkend worden genoemd.

Rond 1950 verbrede de zorg en strijd voor het joodse oorlogspleegkind zich tot de algemene joodse sociale jeugdzorg. Niet dat men geen belangstelling meer had voor het oorlogspleegkind zelf, integendeel, Le-Ezrath werd geconfronteerd met de verdwijning van de joodse kinderen Anneke Beekman, waarvan de bereidverklaring voor de aanvaarding van de voogdij in begin maart van dat jaar werd getekend en Rebecca (Betty) Meljado. Beide meisjes waren door de OPK ondergebracht in katholieke pleeggezinnen. De verdwijningen gaven het bestuur veel zorgen. Over de voogdij van de beide meisjes was een jarenlange rechtsgang vooraf gegaan. De landelijke pers besteedde veel aandacht aan de ontvoering en keurde de voortdurende onderduiksituatie van de kinderen ten strengste af.

De pers liep hiermee vooruit op de publieke opinie. De problematiek van het joodse kind in een niet-joodse omgeving stond niet op zich zelf. Enkele oudere pleegkinderen voelen zich geroepen om contact op te nemen met Le-Ezrath en de joodse gemeenschap om hun moeilijke positie bij niet-joodse pleegouders ter sprake te brengen. Deze taak was zo omvangrijk dat Le-Ezrath zich geroepen voelde een speciale subcommissie in het leven te roepen.

In 1949 werd een belangrijke verruiming van de werkzaamheden bereikt doordat ook niet-oorlogspleegkinderen in het werk van Le-Ezrath werden betrokken. Het ging hier om kinderen met ouders of met een ouder, die tengevolge van sociale of financiële omstandigheden door joodse en niet-joodse instanties naar Le-Ezrath werden verwezen. Het apparaat van de voogdijvereniging was nauwelijks opgewassen tegen de stroom van 140 kinderen die in dat jaar ondergebracht moesten worden. In vele gevallen gelukte het de hiervoor benodigde fondsen te werven, maar een zeer groot gedeelte kwam ten laste van het toch al krappe budget. De bijdrage van het Ministerie van Sociale Zaken, afdeling Oorlogsslachtoffers, dekte maar een gering bedrag van de werkelijke kosten.

Op 1 januari, het jaar waarin de fusie met de andere zorginstanties zou plaatsvinden, waren er nog zes sociale werkers in vaste dienst. De juridische afdeling had het bijzonder druk omdat voor iedere voogdij één of soms twee rechtszittingen nodig waren. De justitie wees in dat jaar 120 voogdijschappen toe. De medewerkers van Le-Ezrath hoopten dan ook ten eerste dat de samenwerking met de andere instellingen na de fusie verlichting zou brengen in de werkdruk en de financiële situatie. Dit liep vooral in het begin uit op een teleurstelling.

Niet altijd verliep de interne samenwerking zoals gedacht. De veldwerkers (de Sociale Afdeling) voelde zich vooral na de Fusie tussen de Zorg-besturen vaak door het Dagelijks Bestuur buitengesloten omdat die tenslotte toch de uiteindelijke principiële beslissingen moest nemen. Geleidelijk aan zou de interne situatie echter verbeteren.

De Fusie binnen de joodse zorginstanties

Het na de oorlog alles overheersende probleem van de oorlogspleegkinderen zou bepalend zijn voor de modernisering van het joodse sociale werk. Nieuwe wetenschappelijke onderzoeken en ideeën kregen een kans om toegepast te worden in de praktijk. Het woord 'traumaverwerking' kreeg een plaats in de behandeling van oorlogswezen. Patiënten werden pupillen, vervolgens gewone jongens en meisjes in een pleeggezin of in een kindertehuis. Vlak na de bevrijding stond al vast dat de structuur van bestaande instituten als de S.A. Rudelsheimstichting (verzorging van zwakzinnige kinderen) in Hilversum en de Bergstichting (wees- en justitiële kinderen) veranderen zou in de opvang van oorlogswezen. Het Nederlandsch Israëlitisch Jongensweeshuis Megadlé Jethomim in Amsterdam aarzelde geen moment toen de opvang van wezen aan de orde kwam. Het Nederlandsch Israëlitisch Meisjesweeshuis in Amsterdam wenste een geheel andere, evenzeer verantwoorde, conclusie te trekken uit de veranderde situatie, door het tehuis niet te heropenen, maar de meisjeswezen te laten onderbrengen in andere joodse instellingen.

Alle joodse zorginstellingen hadden immers hun kinderen en de verzorgers door de bezetter zien wegvoeren naar vernietigingskampen, en weinigen waren teruggekeerd. De belangrijkste aandacht van de gedecimeerde tehuizen ging uiteraard uit naar de verzorging van de oorlogswezen. Met dit doel voor ogen en het feit dat eenheid binnen de joodse zorginstanties in deze opbouwjaren geboden was besloot ook Le-Ezrath in 1950 toe te treden tot de fusie tussen de besturen van het Joods Jongensweeshuis, de Rudelsheimstichting en de Bergstichting (met Misgab Lajeled en Huize Dina). Onder de naam: *Gefusioneerde Joodse instellingen voor kinderbescherming* werd de samenwerking voortgezet. Le-Ezrath behoorde niet tot de eerste aangesloten instantie omdat aanvankelijk krachtens de statuten van het Verbond alleen die instellingen aangesloten konden zijn, die zich met justitiële kinderen bezig hielden. Statutenwijziging en van Le-Ezrath en van het Verbond maakte aansluiting mogelijk. Na de totstandkoming zou het Meisjesweeshuis nog toetreden.

Zoals verwacht bracht de fusie een grote bestuurlijke verandering met zich mee. De vier instellingen hadden ieder een autonoom bestuur dat in nauw contact met de directies van de tehuizen de dagelijkse werkzaamheden regelde. Aan deze werkwijze kwam met het tot stand komen van de fusie een einde. Uit de vier besturen werden vertegenwoordigers gekozen die zitting namen in het nieuwe dagelijkse bestuur. Voor de meeste nieuwe bestuurders was het niet gemakkelijk hun oude instellingen los te laten en zich gezamenlijk te wijden aan de nieuwe structuur. De traditie wilde namelijk dat ook de bestuurders nauw contact onderhielden met de kinderen van de tehuizen en instellingen. Tussen het bestuur en de directies van de tehuizen schoof zich nu de sociale afdeling van Le-Ezrath ook wel "Het Bureau" genoemd. Tot de fusie beheerde dit Bureau alleen het sociale apparaat in de tehuizen van Le-Ezrath, zoals het organiseren van opname en vertrek, de administratie enz., maar na de samenwerking was het verantwoordelijk voor alle instellingen. In het begin hebben de directies van de tehuizen het vooral moeilijk gehad deze omschakeling te verwerken. Men vreesde dat de belangen van Le-Ezrath voor zouden gaan in de nieuwe organisatievorm. In de loop der jaren bleek deze vrees ongegrond te zijn; men zag in dat de nieuwe vorm grote voordelen met zich mee bracht, zoals een betere verdeling van de kinderen. In 1957, zeven jaar na de fusie, bleken de verschillen in het bestuur geheel verdwenen te zijn.

Het tehuis *Beth Azarja* voor zwakzinnig joodse kinderen van de Rudelsheim-Stichting dat in 1925 was ingewijd, werd in de oorlog door de Duitsers in beslag genomen. Na de bevrijding was het duidelijk dat de oorspronkelijke doelstelling niet kon worden voortgezet. De meeste kinderen die voortaan werden opgenomen waren nu oorlogspleegkinderen. Langzamerhand werd het huis weer een goed geoutilleerde instelling.

Omdat op het terrein een grote, door de Duitsers gebouwde, onderaardse bunker aanwezig was, waar het Ministerie van Defensie belangstelling voor had, besloot men in 1952 het complex aan het Rijk te verkopen. Aan de Hoflaan, eveneens in Hilversum, werd in hetzelfde jaar een nieuw pand betrokken. Het vertrek van de directeur van het tehuis in 1958 bespoedigde de sluiting van dit tehuis. De dertien kinderen die er nog verbleven konden zonder veel moeite worden herplaatst in een ander tehuis. Hiermee werd er weer een hoofdstuk in de joodse kinderbescherming afgesloten.

Financiën

Al voor de oprichting van Le-Ezrath, in augustus 1945, had Bram de Jong goede contacten opgebouwd met het American Joint Distribution Committee en de Jewish Agency. Bij beide organisaties genoot De Jong het vertrouwen in zijn persoon en zienswijze, niet in de laatste plaats wegens zijn zionistische achtergrond. Deze zekerheid bleek voldoende om in het jaar van de oprichting het voor die tijd aanzienlijk bedrag van 120.000,- gulden binnen te halen. Twee jaar later werd liefst 256.000,- gulden van buitenlandse instellingen (via de J.C.C.) ontvangen. De overige inkomsten, ruim 108.000,- vloeiden toe uit hoofde van bijdragen van de Commissie voor OPK, Gemeentediensten enz.

De Amerikanen bleven Le-Ezrath financieel steunen tot 1 januari 1948, het jaar waarin de in 1947 opgerichte Centrale Financieringsactie voor Joods Sociaal Werk (Cefina) de subsidie overnam. Van de O.P.K. ontving de Stichting maximaal f. 2,50 per dag voor de kinderen in de tehuizen. Deze bijdrage gold in de naoorlogse jaren een landelijke norm voor pleegkinderen. Verder werden er jaarlijks gelegenheidssubsidies (uit collectes) ontvangen van diverse instellingen, enkele belangrijke legaten, uitkeringen van het Inrichtingenfonds van de Circle of Dutch Jews en het Opleidingsfonds Le-Ezrath Ha-Jeled. Van de Rijksverzekeringsbank werd wezenrente ontvangen die samen met de pleeggelden aan de pleegouders of instellingen werden doorbetaald. Al met al was vanaf de oprichting de financiële basis van Le-Ezrath goed te noemen.

De opheffing van de OPK

De tegenstellingen binnen de Commissie voor OPK leidden al vanaf de oprichting tot spanning tussen de leden. De minister van justitie had vijftientig deskundigen benoemd die een afspiegeling van de Nederlandse bevolking zouden zijn.

De joodse gemeenschap was vertegenwoordigd met elf leden, waaronder vier geassimileerden, met een afwijkend joods standpunt. De directeur van het Bureau van de Commissie voor Oorlogspaleegkinderen, Sándor Baraqs, stelde zich geheel op achter de ideeën van de voorzitter, dr. Gezina van der Molen. Voor de kinderen die uit een orthodox of een duidelijk zionistisch gezin afkomstig waren vormde de OPK geen beletsel, zij werden immers zonder problemen onder de toezicht van Le-Ezrath gesteld. Het probleem vormde de groep joodse kinderen uit geassimileerde gezinnen, al of niet lid van het NIK, waarover binnen de Commissie een groot conflict zou ontstaan. In juli 1946 traden de joodse leden onder leiding van mr. I. Kisch demonstratief uit de Commissie.

Het joodse standpunt werd schriftelijk verwoord door brochures van de hand van mr. I. van Creveld, kantonrechter in Amsterdam en voorzitter van de Berg-Stichting en mr. Reine Friedmann-van der Heide, directeur van de sociale afdeling van Le-Ezrath. Beiden stelden de werkwijze van de OPK scherp aan de kaak. Buiten de joodse gemeenschap volgden sommigen dit standpunt. De Friese dominee J.J. Kalma die reageerde moest daarmee in zijn eigen kringen op veel kritiek en onbegrip rekenen.

De Leidse hoogleraar mr. E.M. Meijers werd door de minister van justitie gevraagd te bemiddelen. De poging leidde er toe dat de Commissie voor OPK werd vergroot tot 33 leden, waaronder vijftien joodse. Op basis van vernieuwde afspraken traden de joodse leden in februari 1947 weer toe tot de Commissie. De werkzaamheden namen weer een aanvang maar de spanningen waren niet verdwenen.

In de landelijke pers kon het onderwerp van de oorlogspaleegkinderen in de eerste naoorlogse jaren in de landelijke pers nauwelijks op enige belangstelling rekenen. Economische problemen en huisvesting gingen voor. Het Nieuw Israelietisch Weekblad ontketende echter met een serie artikelen in februari 1949 een campagne tegen de werkzaamheden van de OPK. Dit had onder meer tot gevolg dat het *comité Het joodse Kind* werd opgericht door dr. I.L. Seeligman. Op een bijeenkomst op 28 juni 1949 organiseerde dit comité een demonstratieve bijeenkomst in het hotel Krasnapolsky in Amsterdam. De joodse gemeenschap was aanwezig met vijftien honderd leden die luidkeels de teruggave van de joodse kinderen eisten. Deze uiting van wilskracht en saamhorigheid was voor de minister van justitie mede aanleiding om de Commissie voor OPK op 12 augustus 1949 te ontbinden. Het archief en de zorg gingen per 1 september 1949 over naar de Voogdijraad te Amsterdam. Enkele oud-leden van de OPK-Commissie, waaronder Sándor Baraqs, mr. B.W. van Houten, en Prof. dr. Gezina van der Molen richtten naar aanleiding van het ministerieel besluit een nieuwe stichting op onder de naam *Stichting Hulp aan Oorlogspaleegkinderen*. Deze stichting zou evenwel geen invloed meer krijgen op de positie van de oorlogspaleegkinderen.

Conclusie

Hoewel de rol van Le-Ezrath, in relatie tot de door de overheid opgerichte Voogdijcommissie voor Oorlogspleegkinderen bescheiden mag worden genoemd, heeft de Stichting vooral in de eerste jaren na de oorlog met veel inzet baanbrekend werk in de sociale zorg verricht. De gevolgen van oorlog en onderduik waren tenslotte niet gering. Was het de OPK vooral begonnen om alle oorlogspleegkinderen een beschermd pleeggezin te bieden, Le-Ezrath bekommerde zich om de noden van de joodse kinderen en zorgde voor een uitstekende sociale begeleiding. Ondanks het feit dat het bestuur aanvankelijk een groot zionistisch gehalte had, trachtte men de toegewezen kinderen met een joodse achtergrond een zo onafhankelijk mogelijke geestelijke opvoeding te geven, als het ware over de Israëlitische kerkgenootschappen heen. Dat getuigde van grote wijsheid. Het besluit en dit voorbeeld hebben er toe bijgedragen dat de gedecimeerde joodse gemeenschap weer geloof in de toekomst kreeg. Als tegenwicht tegen de OPK heeft Le-Ezrath een rol van onschatbare waarde gespeeld. Was Le-Ezrath niet opgericht, dan had de OPK het ingezette beleid, tot plaatsing van de kinderen bij de oorspronkelijke pleegouders, voortgezet. Heden weten wij maar al te goed welk een geestelijke schade dit aan vele joodse kinderen heeft toegebracht. Speciaal de sociale zorg die Le-Ezrath (en later de gefusioneerde joodse instellingen voor kinderbescherming) in de moeilijke naoorlogse jaren heeft geboden mag niet worden vergeten. Na de fusie met andere joodse instellingen voor kinderbescherming verminderde de prominente rol van Le-Ezrath in de nieuwe organisatie geleidelijk. Voor de fusie was het onderbrengen van de kinderen de belangrijkste taak, na de fusie kwam de zorg op de eerste plaats. Voor het personeel betekende dit ander werk in een nieuwe structuur. Onze dank gaat daarom uit naar alle sociale werkers, bestuursleden en andere medewerkers die, zichzelf ontziend, de kinderen zoveel liefde en moed hebben gegeven. Als stichting bestaat Le-Ezrath Ha-Jeled tegenwoordig alleen nog op papier. De Stichting Joods Maatschappelijk Werk (JMW) heeft besloten de naam te handhaven uit respect voor degenen die niet zijn teruggekeerd.

Lijst van instellingen:

American Joint Distribution Committee (AJDC)
Beth Azarja (Rudelsheimstichting)
Bergstichting
Comité Het joodse Kind
Jewish Agency
Jozeboko (Joodse Zee- en Boskolonie)
Materna (vakantiehuis)
Nederlandse Vereniging tot Bijstand aan Joodse minderjarigen en andere onverzorgde oorlogspleegkinderen (VTB)
Nederlandse Israëlitisch Jongensweeshuis Megadlé Jethomim
Nederlands-Israëlitische Hoofdsynagoge (NIHS)
Nederlandse Zionistenbond (NZB)
Rudelsheimstichting, S.A.
Stichting Hulp aan Oorlogspleegkinderen
Stichting Joods Maatschappelijk Werk (JMW)
Stichting Joodse Coördinatie Commissie (JCC)
Stichting Le-Ezrath Ha-Jeled (LEHJ)
Voogdijcommissie voor Oorlogspleegkinderen (OPK)

Geraadpleegde literatuur:

Archief Le-Ezrath Ha-Jeled, inventarisnummer 197a, mappen 1-6. NIOD, Amsterdam

Benima, Tamarah. Knel tussen papierschaarste en polemiek: joodse berichten in de niet-joodse pers, in: Le-ezrath Ha-am, Het Volk ter hulpe. Het eerste joodse blad in 1945, Eindhoven-Amsterdam. Heruitgave, Assen/Maastricht: Van Gorcum, 1985. p. XLII-LI

Benima, Tamarah. De naam van het blad gaf precies aan wat ik wilde: het volk ter hulpe, in: Le-ezrath Ha-am, Het Volk ter hulpe. Het eerste joodse blad in 1945, Eindhoven-Amsterdam. Heruitgave, Assen/Maastricht: Van Gorcum, 1985. p. LII-LVIII

Blom, J.C.H., Fuks-Mansfeld, R.G. e.a. Geschiedenis van de joden in Nederland. Amsterdam: Uitgeverij Balans, 1995

Brauer, Jan en Driever, Jan. Teleurgesteld in de verwachtingen, moeizaam terug in het oude spoor. Een beeld van de tijd waarin Le-ezrath Ha-am verscheen, in: Le-ezrath Ha-am, Het Volk ter hulpe. Het eerste joodse blad in 1945, Eindhoven-Amsterdam. Heruitgave, Assen/Maastricht: Van Gorcum, 1985. p. VIII-XVI

Brasz, Ineke m.m.v. Hagen, Jan. Bevrijdingsjaren jaren van bevrijding? De strijd om de opbouw van joods leven, in: Le-ezrath Ha-am, Het Volk ter hulpe. Het eerste joodse blad in 1945, Eindhoven-Amsterdam, Heruitgave, Assen/Maastricht: Van Gorcum, 1985. p. XVII-XLI

Brasz, Ineke. Strijd om voogdij oorlogspleegkinderen, in: NIW, 15 november 1985

Coelen, Ien van der. Gesina H.J. van der Molen (1892-1978). Een leven gewijd aan vrede en gerechtigheid. Nijmegen, 1988 (Doctoraalscriptie)

Creveld, I van. De Strijd om het Joodsche Kind. Verhandeling geschreven op verzoek van de Contact-Commissie der J.C.C. Amsterdam, november 1946

Flim, Bert Jan. De N.V. en haar kinderen. Geschiedenis van een Nederlandse onderduikorganisatie gespecialiseerd in hulp aan Joodse kinderen. Amsterdam: CHEV, 1990

Gans, Evelien. De kleine verschillen die het leven uitmaken. Een historische studie naar joodse sociaal-democraten en socialistisch-zionisten in Nederland. Amsterdam: Vassallucci, 1999

Financieel Overzicht van de Stichting Le-Ezrath Ha-Jeled, 1947, 1948, 1949

Friedmann-van der Heide, R. Het Joodsche oorlogspleegkind. Amsterdam, november 1946

Fishman, J.S. The War Orphans Controversy in The Netherlands. in: Proceedings of the Symposium on the History of the Jews in the Netherlands, Jerusalem, 28.11.-3.12.1982
p. 421-432

Hoger beroep van voogdijbenoemingen, in: Tijdschrift voor privaatrecht, notariaat en fiscaalrecht, Vol. I (1946)

Jaarverslag. Gefusioneerde Joodse instellingen voor kindbescherming, 1953-1975

Jong, A de. Joodsche oorlogspleegkinderen in: N.I.W. 8 november 1946

Kalma, J.J. Redt de Joden. Wat gebeurt er met de Joodsche Oorlogspleegkinderen. Amsterdam: October 1946

Keilson, Sequentielle Traumatisierung bei Kindern. Untersuchung zum Schicksal der jüdischen Kriegswaisen in den Niederlanden. Stuttgart, 1979

Le-Ezrath Ha-am. Het volk ter hulpe. Het eerste joodse blad in 1945 Eindhoven-Amsterdam. Heruitgave met woord vooraf door A.J. van der Leeuw en inleidende bijdragen van Tamarah Benima en Ineke Brasz. Assen/Maastricht, Van Gorcum, 1985

Leeuw-Aalbers, A.J. Het kind als oorlogsslachtoffer. in: Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid, 2 (1947), nr. 3 p. 3-15

Lipschits, I. De kleine sjoa. Joden in naoorlogs Nederland. Amsterdam: Uitgeverij Mets & Schild, 2001

Lipschits, I. 100 jaar NIW. Het Nieuw Israëlitisch Weekblad 1865-1965. Amsterdam: 1966

Lipschits, I. Tsedaka. Een halve eeuw JMW in Nederland. Zutphen: Walburg Pers, 1997

Manasse, Peter. Opnieuw tranen! Bij een kleine vondst uit het Nederlandsch Israëlitisch Jongensweeshuis Megadlé Jethomim in Amsterdam. in: Misjpoge, jrg. 13 (2000) nr. 1, p.5-21

Manasse, Peter. De naoorlogse opvang van joodse weeskinderen. in: Misjpoge, jrg. 13 (2000) nr. 3, p. 88-91

Molen, Gezina van der. Diefstal van Joodsche kinderen in: Trouw, 25 mei 1946

Molen, G.H.J. van der, Houten, B.W. van en Baracs, S. Oorlogspleegkinderen. in: Hakehilla, 24 (1979) nr. 5, p. 6-10

Verhey, Elma. Om het joodse kind. Amsterdam: Nijgh & Van Ditmar, 1991

Verslag over de werkzaamheden van Le-Ezrath Ha-Jeled, 1949

Waar is het tehuis van het joodsche pleegkind. Het recht der ouders. in: Het Parool 28.6.1946

Witboek. De verdwijning van Anneke Beekman en Rebecca Meljado. Amsterdam. Het Nederlands-Israëlitisch Kerkgenootschap en het Portugees-Israëlitisch Kerkgenootschap, april 1954.

Yinnon, Awraham (B. de Jong) geïnterviewd door Tamarah Benima. De naam van het blad gaf precies aan wat ik wilde: Het Volk ter hulpe, in L-ezrath Ha-am, Het Volk ter hulpe. Het eerste joodse blad in 1945, Eindhoven-Amsterdam. Assen/Maastricht: Van Gorcum, 1985. p. LII-LVIII

Zeeben, Mieke van en Langenberg, Henk. De oprichting van het Centraal Israëlitisch weeshuis in Utrecht. in: Misjpoqe, nr. 3 (2000), p. 73-87

Bestuurssamenstelling - Stichting Le-Ezrath Ha-Jeled 1945-1950

Algemeen Bestuur:

J. van Amerongen	1945-1946
H. Beem	1950
Mr. I. van Creveld	1946
N. Dasberg	1945-1946
Mr. K.J. Edersheim	1946-1946
S. Eisenmann (secretaris)	1945-1950
C. Friedmann	1950
Mr. R. Friedmann-Van der Heide	1945-1950
A. Goudsmit	1945-1947
Mr. I.L. Hamburg	1946 (voorzitter 1947-1950)
D. Hausdorff	1946-1950
A. Hellendall	1946-1950
M.R. Herzberger	1945-1946
Mw. E. van der Heyden-Lob	1945-1950
Mw. E. Isaac-Edersheim	1950
A. de Jong (voorzitter)	1945-1947
D. Kalker	1946
Dr. S. Kleerekooper	1945-1946
Mw. J. Kleerekooper-Duitz	1945-1946
Mw. M. Lansberg-Joosten	1950
Mr. M. Levie	1945-1950
Mw. E. Lunzer	1946
Mw. Dr. E. Mendes da Costa-Vet	1946-1950
Mr. S. Mok	1946
Ir. R. Numan	1946-1950
Mw. M. Nijkerk-Maartens	1945-1948
Mr. G. Polak	1946-1950
J. Reitsema	1945-1946
Rabbijn S. Rodrigues Pereira	1946-1950
S. Roet	1945-1948
Rabbijn A. Schuster	1946-1950
I.L. Seeligman	1945-1948
Dr. B. Stokvis	1945-1950
Mw. H. van Straten-Wallig	1946
Dr. S.J. Vles	1950
A. de Vries	1946
Mw. Mr. R. de Vries-Spier	1945
Mr. H.A.E. Wolff	1945

**Bestuurssamenstelling - Gefusioneerde Joodse Instellingen voor Kinderbescherming
1953-1975** (De persoonsgegevens over 1970-1974 zijn niet in het jaarverslag 1970-1975
opgenomen)

Algemeen Bestuur:

E. Berlinger, opperrabbin	1955-1969
E.D.E. Bialoglowski	1970?-1975
C. Bialoglowski-Frankl	1950-1969
S. de Boer-Monasch	1958-1960
Dr. S.E. Bos	1969
A. Bosnak	1962-1963
A. Coronel	1953-1975
Mr. I. van Creveld	1950-1959
S.J. van Dam	1970?-1975
M. Drukker	1950-1961
S. Eisenmann	1950-1969
S.G. Engelsmann jr.	1955-1967
Mr. H.R. Eyl	1962-1967
P. Frank	1950-1969
Mr. M. Franken	1953-1963
Raph. van Gelder	1950-1963
J.R. van Gelder-Pinto	1970?-1975
J.G. Gompen	1950-1959, 1970?-1975
Dr. M. Goudeket	1962-1975
Alfred Goudsmit	1953-1969
P. Guggenheim	1967-1969
Mr. I.L. Hamburg	1950-1968
J. van Hasselt, notaris	1953-1963
A. Hellendall	1950-1975
Paul Herz	1955-1965
Dr. S. Herzberg	1969-1975
M.R. Herzberger, arts	1950-1957
Mr. J.E. van der Heijden-Lob	1953-1975
H. Horneman	1969-1975
A.D. Isaac	1969-1975
E.H. Isaac-Edersheim	1950-1965
Dr. A.L.M. Israëls	1962-1969
H. Jacobs	1953-1969
Robert S. Kahn	1950, 1957-1975
Mw. H. Kalker-Kalker	1950
G. Keizer-Kolthoff	1955-1957
R. Koster	1970?-1975
M. Lansberg-Joosten	1950-1953
Mr. A.B. Leeser-Gassan	1967-1975
Mr. J.A. Levenbach	1962-1969
Mr. M. Levie	1950-1954

Mr. R.A. Levisson	1969-1975
Prof. Dr. D.J. de Levita	1969
Mr. A. Leydesdorff	1958-1962
F. Loeb	1955-1958
Leon Magnus jr.	1955-1975
H.J. Mansfeld	1962-1969
Mw. B. Menko-Edersheim	1950
Dr. E. Mendes de Costa-Vet	1950-1963
G. Monnickendam, arts	1950-1960
Ir. R. Numan	1950-1975
Rabbijn J. Oppenheimer	1950
E. van Perlstein-Gassmann	1950-1965
A. Polak	1950-1954
Mr. Gerard Polak	1953-1969
J.B. Polak	1969-1975
L. Ph. Polak	1950-1967
Dr. E.A. Rodrigues Pereira, arts	1950-1963
S. Rodrigues Pereira-Colaço Osorio	1950-1975
S. Roet	1957-1958
A. Sarlouis	1950
A. Schuster, opperrabbijn	1953-1969
Mr. E. IJ. Spier	1969-1975
Adolf de Vries	1955-1957
M. West, notaris	1953-1963
Dr. Ir. E.M. Wikler	1962-1965
E.L. Wolff	1950-1969
Mr. H.A.E. Wolff	1957-1958
I. Woudstra	1962-1975

Dagelijks bestuur:

S. de Boer-Monasch	1958-1960
Mr. I. van Creveld, voorzitter	1950-1952
A. Coronel, penningmeester	1959-1966
S.J. van Dam	1970?-1975
S.G. Engelsman jr.	1958-1967
Mr. M. Franken	1950-1952 (vice-voorz.1953-1957)
J.R. van Gelder-Pinto	1975
P. Guggenheim, penningmeester	1957-1959
Mr. I.L. Hamburg, vice-voorzitter	1950-1952
M.R. Herzberger	1950-1952 (voorzitter1953-1957)
A.D. Isaac, voorzitter	1969-1975
J. van Hasselt, notaris, penningmeester	1950-1953 (lid 1954-1959)
A. Hellendal, penningmeester	1954-1958 (lid 1959)
J.E. van der Heyden-Lob	1950-1954 (1e secr. 1955-1975)
Dr. A.L.M. Israëls	1967-1969
Mw. H. Kalker-Kalker	1950-1952

G. Keizer-Kolthoff	1955-1956
R. Koster	1970?-1975
M. Lansberg-Joosten	1953
Mr. A.B. Leeser-Gassan	1967-1969
Mr. A. Leydesdorff	1958-1961
H.J. Mansfeld	1962 (2e penningm. 1963-1969)
Mr. Gerard Polak, eerste secretaris	1950-1954 (lid 1955-1957) (wrn-voorz. 1958)
	(voorz. 1959-1967)
S. Rodrigues Pereira-Colaço Osorio	1955-1966
Mr. E.IJ. Spier, penningmeester	1970?-1975
E.L. Wolff, tweede secretaris	1950-1967 (wrn-voorz. 1968-1969)
Mr. H.A.E. Wolff	1957

Tehuizen-Commissie:

C. Bialoglowski-Frankl	1953-1955
Dr. S.J. van Creveld-Meijers	1953
S. Eisenmann	1953-1954
H. Eisenmann-Cohen	1954-1955
G. Keizer-Kolthoff	1954-1955
M. Lansberg-Joosten	1953
E. van Perlstein-Gassmann	1953-1955
S. Rodrigues Pereira-Colaço Osorio	1953-1955
A. Schuster	1953

Gebouwen-Commissie:

S. Eisenmann	1953-1955
A. Polak	1953-1954
Adolf de Vries	1953-1955
E.L. Wolff	1953-1955

Financiële Commissie:

S. Eisenmann	1953-1955
P. Frank	1953-1955
A. Goudsmit	1955
J. van Hasselt	1953-1955
A. Hellendall	1953-1955
A. Polak	1953-1954

Commissie Vermogensbeheer Pupillen:

M. Drukker	1953-1955
A. Hellendall	1953-1955
E.L. Wolff	1953-1955

Budgetterings-Commissie:

A. Coronel	1955
A. Hellendall	1955
S. Rodrigues Pereira-Colaço Osorio	1955
Adolf de Vries	1955

Algemeen Directeur:

L. Cohen	1961-1975
C. Friedmann	1953-1960
N. Boeken (wrn. directeur)	1975

Leider Sociale Afdeling:

L. Cohen	1956-1958 (Direkteur Sociale Afdeling 1959-1960)
S. Knorringa	1954-1955
M. van der Sluis, Hoofd Soc. Afd.	1975

Bestuursadviseur:

S. de Boer-Monasch	1961-1963
--------------------	-----------

Hoofdboekhouding:

M. van Embden	1955-1958
H. Verveer, Administrateur	1975

Directeur Bergstichting:

Mr. W.M. Bins	1961-1965
M. Mastenbroek	1960
J. Reitsema	1953-1959

Directeur Rudelsheim-Stichting:

V. Schick	1953-1957
-----------	-----------

Directeur Joods Jongenshuis:

A.L.N. van Zutphen	1953-1963
J.E. van Zutphen-Beurs	1961-1963

Directeur Joods Kinderhuis

A.A. van Asperen	1969
------------------	------

Directeur Kinderhuis De Mirandalaan

Mr. W.M. Bins	1965
J.E. van Zutphen-Beurs	1965 Adj. dir.

Directrice Prins Hendriklaan:

M. Herz	1953-1956
H. Rosenbaum-Strauss	1957-1960

Directrice Vacantie-tehuis Jozeboko, Wijk aan Zee:

E.R. Barendse-Boas	1967-1969
A. Branicki-Montezinos	1962-1966
R.M. Cohen-Frijda	1966-1967
B. Lievendag	1953-1961